

BESLUT

2017-01-20

Dnr: 16/00477,
478, 484, 485,
1332 och 1875

SAKEN

Vetandets värld: Psykobablarna del 1–4, P1, 2016-01-11, 01-12, 01-14, 01-15 och 06-29 samt *Så sprids neuromyter i Sverige*, P1, 2016-03-25, program om kommunikologi; fråga om opartiskhet och saklighet

BESLUT

Programmen frias. Granskningsnämnden anser att de inte strider mot kraven på opartiskhet och saklighet.

SÄNDNINGARNA

Psykobablarna del 1 den 11 januari 2016

Del ett av programserien påannonserades på följande sätt.

Vad är det som gör att företag, kommuner, fackförbund och skolor lägger stora pengar på en pseudovetenskaplig utbildning som saknar förankring i modern forskning, som motsätter sig en oberoende granskning och där det saknas trovärdiga bevis för att den ger effekt? Och där dessutom centrala delar av det som lärs ut är direkt felaktigt. I dag inleder vi en programserie med rubriken *Psykobablarna* här i *Vetandets värld* där vi granskar hur något som beskrivits som ett sektliknande fenomen sprids i Sverige – kommunikologi. Reporter är [reporterns namn].

Programmet inleddes med att reportern sa följande.

Välkommen till *Psykobablarna*. Del 1, Neuromyter och omedveten inkompetens. Vi börjar på Norrköpings kommun.

Reportern sa att Norrköpings kommun var en stor konsument av kommunikologi som köpts in för över fyra miljoner kronor. Reportern ringde en chef vid Norrköpings kommun och frågade om han kunde förklara vad kommunikologi gick ut på. Chefen sa att de arbetade med bra konsulter för att få till effektivare möten och att han inte hade någon åsikt om det var

kommunikologi eller något annat. Reportern sa därefter att han gick till källan i Norge för att ta reda på vad kommunikologi var för någonting. Reportern sa följande.

Ingen svarar den här gången men på hemsidan förklarar grundarna [personnamn] och [personnamn] att kommunikologi är en metadisciplin som sammanfattar stora mängder kunskap från en rad vetenskapsområden. En lära om det som är gemensamt inom kommunikation. Under rubriken Vetenskaplig bas och stöd står det att kommunikologin bygger på så kallade erkända vetenskapliga traditioner och systemiskt tänkande. Vad som ligger bakom de här begreppen får vi inte veta men två av de tre forskarnamn som nämns har kopplingar till den hårt kritiserade NLP-rörelsen, Neurolingvistisk programmering, som enklast kan beskrivas som en slags vetenskaplig väckelserörelse som bland annat bygger på idén att vi mycket lätt kan programmera om våra hjärnor för att uppnå framgång. De norska kommunikologernas hemsida handlar framför allt om de kurser man kan gå. Går man dom så får man vad som kallas en tvärvetenskaplig metakompetens och blir certifierad kommunikolog – båda varumärkes-skyddade begrepp.

Musik spelades. Texten lød ”främling vad döljer du för mig?”. Reportern sa därefter följande.

I Sverige finns minst ett trettiofem företag som säljer utbildningar eller konsulttjänster baserade på kommunikologi. På deras hemsidor talas om kommunikologins framgångsnycklar. Genom att använda de här nycklarna kan alla möjliga problem lösas. Organisationer blir effektivare och personer lyckligare och mer fokuserade. När jag äntligen får kontakt med grundarna av kommunikologin så vill de inte svara på några frågor på telefon utan vill att vi ska träffas för att, menar de, jag bättre ska kunna förstå vad kommunikologin går ut på.

Musik spelades. Texten lød ”så gömmer du också en hemlighet?”. Reportern sa därefter följande.

I arbetet med den här serien har det varit mycket svårt att få kommunikologer att ställa upp på en intervju. När jag säger att det även blir kritiska frågor så har de dragit örnen åt sig. I stället för att svara på frågor får jag flera gånger rådet att först gå deras kurser. Då kommer jag bättre att förstå vad kommunikologin handlar om, heter det. Det är minst sagt svårt att kommunicera med kommunikologerna som alltså säger sig vara experter på just kommunikation. Så, vad är då kommunikologi egentligen?

En psykolog och forskare vid Umeå universitet sa att en stor del av vetenskapen handlar om att vara transparent. Han var kritisk till kommunikologins slutenhet. Psykologen sa att inom kommunikologin har inga studier publicerats enligt gängse vetenskapligt sätt där bland annat sakkunniga inom branschen granskar varandra. Reportern sa sedan följande.

Det är det här som på engelska kallas för ”psychobabble”, psykobabbel. När en lära försöker verka vetenskaplig genom att använda svåra vetenskapligt klingande ord staplade på varandra. Men ord som aldrig får en tydlig förklaring och som sagt omöjliggör en oberoende granskning. Och ett stort problem när en metod inte har granskats är att vi heller inte vet något om eventuella negativa biverkningar när kommunikologin används på människor, säger [psykologens namn].

Reportern frågade psykologen varför kommuner, landsting och företag som upplever kommunikologi som något positivt inte kan få hålla på med det? Psykologen sa att eftersom tekniken aldrig har utvärderats så kan vi inte uttala oss om vilka biverkningar och resultat kommunikologi kan ge. Hela fältet har släppts fritt. Reporterns sa därefter följande.

Tillbaka till Norrköpings kommun. Vi har kommit över det utbildningsmaterial som används på kommunen. Det är framtaget av företaget Framtidens team som kompetensutvecklat över hundra kommunmedarbetare genom kommunikologi. Vi har låtit flera forskare läsa igenom materialet. En av dem, [personnamn] som är doktorand inom just media- och kommunikationsvetenskap på Göteborgs universitet, anser att "Kopplingen till forskning är obefintlig och det teoretiska arbetet är en katastrof." [Personnamn], professor emerita i psykologi på Stockholms universitet, skriver: "Efter en yttlig genomläsning kan jag bara konstatera att detta är ett enda sammelsurium av fakta och trams." Så, vad står det då i de här papperna? Bland annat så har personalen på Norrköpings kommun fått lära sig att människor kan delas in i tre kategorier beroende på om de kommunicerar bäst med ögon, öron eller händerna. Det här kallas för VAK, Visuell auditiv och kinestetisk lärtill och det gäller att läsa av vilket av de tre sinnen som den du talar med föredrar att använda för att på så vis förbättra kommunikationen. Det görs också påståenden om att våra hjärnhalvor har olika funktioner. Vänster hjärnhalva är aktiv när du planerar medan höger hjärnhalva är aktiv när du busar och leker eller citat: 'fokuserar på helheten' slutcit. Allt detta kan sammanfattas i ett enda ord: neuromyter. Seglivade påståenden om hjärnan som är felaktiga. [Personnamn] är professor i neurovetenskap på Karolinska Institutet i Stockholm. Om VAK säger han så här:

Professorn i neurovetenskap sa att VAK var belagt med myter. Han sa vidare att det klart fanns olika funktioner i höger och vänster hjärnhalva men att det var en extremt förenklad bild att en skulle vara logisk och den andra kreativ. Reportern intervjuade därefter chefen för stadsbyggnadskontoret i Norrköping där samtliga medarbetare hade gått utbildningar baserade på kommunikologi. Reportern frågade om det inte kändes otryggt att utbilda sig i en metod som modern forskning avfärdar och om inte det kan skada kommunikationen. Chefen för stadsbyggnadskontoret svarade att han tyckte att utbildningarna hade haft relevans. Därpå sades följande.

(Reporter) – Men att bedöma en utbildning enbart utefter hur de som genomgått den upplevt den duger inte, säger psykologen och forskaren [psykologens namn].

(Psykolog) – Det är inte speciellt svårt att skapa känslan av att någonting faktiskt är effektivt. Bara det faktum att vi blir sedda, hörda eller får någonting, får en utbildning, gör att vi faktiskt tycker att det har varit positivt utan att vi vet vilken den verksamma komponenten är.

Reportern sa därefter att företaget som sålt kommunikologi till Norrköpings kommun inte ville ställa upp på en intervju men gärna förklarade sitt arbetssätt över en lunch om reportern först gick en introduktionskurs i kommunikologi. Psykologen sa sedan följande.

Det är lätt att betrakta försäljare och utbildare inom till exempel kommunikologin som charlataner som så att säga vill lura folk på pengar. Men, så är faktiskt inte fallet. De flesta har ett väldigt ärligt uppsåt. Problemet är bara att man varken har färdigheten

eller förmågan att kritiskt ifrågasätta sin egen produkt. Det är det som man brukar kalla för omedveten inkompetens, det vill säga att man inte är medveten om sin oförmåga att kritiskt granska sitt eget material.

Reportern sa därefter att han till slut fick intervju grundarna av kommunikologi och att de svarade på kritiken om att det är omöjligt att granska deras påståenden eftersom de hemlighåller sitt källmaterial. Följande sades.

(Grundare 1) – Det är 5 000 som har fått möjlighet att granska våra påståenden.
 (Reporter) – Som har gått era kurser menar du? (Grundare 2) – Ja, som fått utbildning.
 (Grundare 1) – Ja, för då får de ju analysredskapen. (Reporter) – I mina öron låter det som att ni ändå vill ställa er utanför det etablerade forskarsamhället. (Grundare 2) – (Ohörbart) vill vi bjuda på ett nytt paradigm. (Reporter) – En ny paradigm. Ja, enligt [grundare 2] och [grundare 1] så står forskarsamhället i dag på randen till ett stort paradigmskifte. Den traditionella forskningen den lever fortfarande kvar i det gamla paradigmets medan kommunikologin brutit in i framtiden och en helt ny förståelse för vad som är forskning. (Grundare 1) – Så hela poängen är att vi har skapat en ny ram med helt andra möjligheter som vi anser är helt nödvändiga för att vi ska komma framåt i utvecklingen. (Reporter) – Och vanliga forskare kan helt enkelt inte granska kommunikologin eftersom de lever kvar i den gamla tankevärlden.
 (Grundare 1) – Det som är tragiken och (ohörbart) paradigm ska kunna bedöma någonting de inte egentligen har satt sig in i. (Reporter) – Jag frågar också om det finns några negativa bieffekter av kommunikologi. De säger bestämt nej. Det, eftersom de ju identifierat framgångsnycklarna som funkar. (Grundare 1) – Nej, nej.
 (Grundare 2) – Nej. Det är ingen fara med att jobba med det vi kallar dessa balanser för det handlar ju också att det blir balans i hjärnan. Vi vet precis vad som är nyckeln att det blir misslyckat. Och vad som ska till för att det blir (ohörbart) lyckat. Det lär vi ju folk. (Reporter) – Ja. Vad menar ni är det bästa beviset för att kommunikologi fungerar. (Grundare 2) – Att människor som har provat många ting, de får ett annorlunda liv när de får till sig nyckelfaktorer.

Därefter sa reportern att fackförbundet Unionen har genomfört vad som troligen är Sveriges största satsning på kommunikologi, som kostat tiotals miljoner kronor. Flera medarbetare som framträdde anonymt var kritiska till satsningen och beskrev den som sektliknande. Ett citat lästes upp från en medarbetare som sa kommunikologin påminde om scientologkyrkan. En certifierad kommunikolog och kanslichef på Unionen sa att utbildningarna var användbara för deras arbete i vardagen och att de hade sett effekt av utbildningarna. Psykologen återkom och sa att han var frustrerad över att det fanns en sådan okunskap i samhället om vad som är skillnaden mellan rejäl vetenskap och det som inte alls är utvärderat. Avslutningsvis sades följande.

(Grundare 2) – Detta är en väldigt ung disciplin. Väldigt ung disciplin. Det kommer, det kommer, det kommer. (Reporter) – Ja, vad tänker då [grundare 2] och [grundare 1] om framtiden för kommunikologin? (Grundare 1) – Det som må ske i framtiden är ju att den kunskapen som vi har tagit fram blir inbakad nu i högskolor och universitet. (Grundare 2) – Och nästan att det blir allmän kunskap.

Psykobabblarna del 2 den 12 januari 2016

Del två av programserien påannonserades på följande sätt.

Korsa armarna, ta tag i öronsniubbarna och dra dem neråt. Så enkelt kan du öka

samarbetet mellan hjärnhalvorna och bli bättre på att lära dig i skolan. Eller böj överkroppen framåt och låt armarna dingla ner mot fötterna för det är bra för matematikinläringen. Det här kallas för långsamma smarta hjärnrörelser. Problemet är bara att det inte finns något stöd i forskningen för att påståendena stämmer. Tvärtom, det är trams och neuromyter, säger ledande hjärnforskare. Men i klassrummen fortsätter eleverna med de smarta rörelserna. I del 2 i serien *Psykobabblarna* granskar vi hur ovetenskapliga metoder sprids i svenska skolor. Vår reporter är [reporterns namn].

Programmet inleddes med att reportern sa följande.

Välkommen till *Psykobabblarna*, del 2 – Osmarta hjärnrörelser. Vi är i ett klassrum på Vitalisskolan i Trosa. Lektionen har precis börjat men sjätteklassarna sitter inte i sina bänkar utan står på golvet på alla fyra. De gör en så kallad långsam smart hjärnrörelse.

En klasslärare sa att de hade jobbat med rörelser mellan tre och fem tillfällen per dag för att bland annat förbättra hälsan, arbetsmiljö och lärandet. Reportern sa därefter följande.

Själva beskriver sjätteklassarna hur rörelserna gör att de blir lugna och kan fokusera på rätt saker under lektionen. En elev säger också att rörelserna är bra för hjärnan. Initiativtagaren till den här studien heter [personnamn] som också är författare till boken *Arton smarta hjärnrörelser* och så driver han företaget [företagets namn]. I flera år har [personnamn] arbetat för att få barn att röra på sig mer i klassrummen. Hela tiden med fokus på så kallade långsamma smarta hjärnrörelser. [...].

Reportern intervjuade författaren till boken som bland annat sa följande.

Jag jobbar ju med att hjälpa barn, föräldrar, elever, lärare och skolledare att öka lärandet och nå framgång i skolan. Det gör jag utifrån att jag är kommunikolog och det betyder att jag är specialtränad i att upptäcka vilka nycklar som leder till succé och inte. Jag är också specialtränad i hur de här nycklarna stämmer överens med systemisk hjärnforskning.

Reportern intervjuade en förälder till ett av barnen i skolan som var kritisk till studien om smarta rörelser. Professorn i neurovetenskap intervjuades.

Om man tittar på det här med rörelse så är det ju så att motionera är positivt. Det vet vi sedan länge. Och det har positiva effekter också på psykologiska funktioner men vad som påstås här är ju att specifika rörelser skulle ha specifika effekter på olika psykologiska funktioner. Till exempel att krypa skulle ha en positiv effekt på beslutsfattande och det ser jag helt enkelt inte logiken i. Dels så finns det ju inga kända mekanismer som gör det här troligt och för det andra, och det kanske är det viktigaste, det finns ju inga evidens i form av kontrollerade studier. Så, från mitt perspektiv så är det här ren nonsens.

Reportern intervjuade rektorn för skolan och författaren igen. Rektorn sa bland annat att det huvudsakliga syftet var att undersöka om hur man kunde få eleverna att röra mer på sig för att öka koncentrationen. Rektorn sa vidare att rörelserna var genomtänkta utifrån att man ska nå de olika hjärnhalvorna. Författaren sa att studien inte handlade om vilka rörelser som påverkar den ena

eller den andra delen av hjärnan. Enligt författaren handlade studien om rörelsernas påverkan på hälsa och arbetsmiljö. Reportern frågade om studien var förenlig med skollagen, att både utbildning och undervisning ska vila på vetenskap och beprövad erfarenhet. Rektorn sa följande.

Det är inget exceptionellt i det här som jag som rektor behöver säkerställa. Jag har ingen oro för att barnen är med i någonting som kan påverka på ett negativt sätt. Och det är ju det jag måste säkerställa som rektor.

Psykobabblarna del 3 den 14 januari 2016

Del tre av programserien påannonserades på följande sätt.

Inom elitidrott blir mental träning allt viktigare för att uppnå bättre resultat. Om det ska bli guldmedalj så måste kroppen och hjärnan jobba så effektivt tillsammans som möjligt. Men fram tills 2012 så var den idrottspsykologiska utbildning som landslagstränare och aktiva elitidrottare fick gå baserad på pseudovetenskapen kommunikologi som från flera håll kallats för sektliknande och som till stora delar bygger på felaktiga påståenden om hur rörelser påverkar hjärnan. I dag är kommunikologin spridd på alla nivåer inom svensk idrott och i den här tredje delen i programserien *Psykobabblarna* så granskar vi hur pseudovetenskapliga påståenden sprids inom idrottsvärlden. Vår reporter är [reporterns namn].

En tidigare boxare på elitnivå som hade gått en kurs i idrottspsykologi intervjuades. Boxaren sa följande.

Jag upplevde den väldigt new age, lite halleluja. Det var väldigt så här att det här är bra och det här kommer verkligen att utveckla er och nu kör vi och så där. Lite så som sekter brukar vara.

Boxaren sa att när hon var kritisk mot innehållet i kursen fick hon rådet att inte fortsätta utbildningen. Reportern sa följande.

Vad var det för en kurs egentligen? Och vad var det som gjorde att Riksidrottsförbundet, som varje år får 1,7 miljarder kronor i skattepengar för att möjliggöra idrottsrörelsens verksamhet, ställde sig bakom den? Utbildningen hette Prestationsutveckling genom kommunikation, var sammanlagt 17 dagar lång och byggde på kommunikologi. Företaget bakom kursen vill inte ställa upp på en intervju så i stället tar vi kontakt med kommunikologins grundare [grundare 2] och [grundare 1].

Grundarna sa att de inte stod bakom just den här utbildningen men att de har utbildat många idrottare och framförallt tränare. Följande sades.

(Grundare 1) – Ja, vi har ju svensk idrottare i utbildningen vår hela tiden, varenda vecka. (Reporter) – Men vad är det då som de har lärt ut? Ja, i de första delarna i den här serien så har vi berättat att kommunikologin är en pseudolära. Det, eftersom den utger sig för att vila på vetenskap men inte ställer upp på vetenskapens spelregler om transparens och oberoende granskning. Det [grundare 2] och [grundare 1] påstår är att de har sammanställt stora mängder vetenskaplig litteratur och ur den här sammanställningen identifierat ett antal nyckelfaktorer som de menar kan användas för att lösa alla möjliga problem. (Grundare 1) – En taxonomi på detta med förändringsprocesser, det är det vi har gjort som ett livsverk och ta reda på vad är nyckelfaktorer i framgångsrikt förändringsarbete. (Reporter) – Vilken litteratur de har

gått igenom, hur analysen gått till eller hur de faktiskt vet att de här nyckelfaktorena har effekt det får vi inte veta. Det saknas alltså oberoende bevis för att kommunikologin ger några som helst effekter. Men själva är de mycket övertygade om att kommunikologin fungerar. (Grundare 2) – De får ett annorlunda liv när de får till sig nyckelfaktorer. (Reporter) – På vilket vis får de ett annat liv? (Grundare 2) – Hälsa, kreativitet, bättring i skolan. De blir smartare och så vidare. (Reporter) – Helt centralt i kommunikologin är idéer om hur vissa rörelser påverkar hjärnan, till exempel att krypa långsamt på golvet på alla fyra, tros förbättra din beslutsförmåga och korsvisa och roterande rörelser anses förstärka kommunikationen mellan hjärnhalvorna. Det är viktigt för att frigöra resurser i hjärnan, heter det. (Grundare 1) – En diagonal organisering gör att systemet hänger samman som en helhet. Systemet blir mer robust. (Reporter) – Ursprungligen så kommer fler av de här idéerna från forskning som gjordes på 60-talet men som genom åren misstolkats, förenklats och förvandlats till vad seriösa hjärnforskare i dag kallar för neuromyter. Seglivade påståenden om hjärnan som är direkt felaktiga. Och det var alltså de här idéerna som Riksidrottsförbundets idrottspsykologiska utbildning fram till 2012 byggde på och som har format hundratals, kanske tusentals, idrottares bild av hur kropp och hjärna samarbetar.

En professor i idrottsvetenskap med inriktning mot idrottspsykologi vid Göteborgs universitet sa därefter att det var en väldigt föråldrad syn på hur vi funkar och tänker. Reportern sa sedan följande.

Vem som helst kan kalla sig idrottspsykolog eller mental coach, det säger [personnamn], verksamhetschef på Riksidrottsförbundet. Men inom Riksidrottsförbundet är det slut med det nu. Där har man skärpt upp kraven och i dag vilar deras idrottspsykologiska utbildning på kognitiv beteendeterapi. En metod som är noggrant utvärderad och som vi vet ger resultat. Redan 2006 inleddes arbetet med att kasta ut kommunikologin men det var inte ett populärt beslut. Flera personer vi talat med vittnar om en segdragen kamp inom förbundet när pseudovetenskapen skulle bort.[...].

Boxaren intervjuades igen som sa att idrottsrörelsen var uppdelad i läger. De som var för och mot kommunikologi. Ordförande för Flygsportsförbundet sa bland annat att han tyckte kommunikologiutbildningen hade gett resultat och att det var synd att man lade ner kursen. Reportern sa därefter följande.

Bland de som gillar kommunikologi är det här ett vanligt argument. Att om en idrottare är framgångsrik och vinner medaljer då är ju det ett bevis på att träningsmetoden fungerar men att på det sättet dra slutsatser av en methods effektivitet har noll bevisvärde. Det anser [personnamn], doktor i psykologi och verksam vid företaget Ledarskapscentrum där han bland annat jobbar med att utvärdera effekterna av psykologiska metoder.

Doktorn i psykologi sa bland annat att människan har svårt att se igenom den typen av falska samband där det hade blivit bättre oavsett om man använt sig av den metoden eller inte. Därefter sa reportern att kommunikologi levde kvar inom Riksidrottsförbundet trots sitt avståndstagande. En intervju från *Radiosporten* spelades upp där en friidrottare bland annat sa att krypandet var jättebra och det fick hennes hjärna att arbeta mycket. En psykolog, specialiserad på att behandla idrottare med psykisk ohälsa, sa att han kände till mellan tio till femton fall där idrottare blivit sämre efter att ha gått utbildningar i

kommunikologi. Idrottspsykologen sa följande.

Det som är tydligt det är ju att det är ett kraftigt förenklat sätt att se på vårt psyke, vad som påverkar en och vad det är som gör att man tänker på ett visst sätt och känner på ett visst sätt. Det handlar mycket om det här att tänka rätt och att välja tankar och att slå bort tankar. Men framför allt det här att tänka rätt tycker jag låter som något slags återkommande tema. Där blir jag väldigt orolig som psykolog att det får förekomma.

Psykobabblarna del 4 den 15 januari 2016

Del fyra av programserien påannonserades på följande sätt.

Och den här veckan har vi granskat pseudovetenskapen kommun..., kommi..., kommunikologi, det går inte att säga, här i vetenskapsradion. Vi har hört hur mellanstadieelever, elitidrottare och kommunanställda har fått göra övningar som skulle förbättra deras inläring och kommunikation. Övningar som hjärnforskare avfärdar som nonsens. Nu ska vi fortsätta och höra anställda på Värmdö Skärgårdsskola berätta att all personal i förra veckan fick gå kurs i kommunikologi och där det bland annat förekom övningar i vad som beskrivs som tankeöverföring.

En slöjdlärare på Värmdö Skärgårdsskola sa följande.

Tre timmar stod vi alltså och skulle trycka på varandras axlar och så skulle en tredje person kunna blundandes peka ut ett kort som vi hade fått se.

Reportern sa följande.

Förutom kortlekar med tankeöverföring så fick lärarna öva på så kallade långsamma rörelser. Det är något som kommunikologerna tror är bra för kopplingen mellan hjärnhalvorna men som modern forskning avfärdar som trams och neuromyter – seglivade påståenden om hjärnan som är felaktiga. Bland annat fick personalen på Värmdö Skärgårdsskola hålla armen utsträckt, titta på tummen och sedan föra den i en åtta, den så kallade magiska åttan. Den är bra för att öka inläringen och hjälpa dig att minnas. Det enligt kommunikologen [personnamn] som sade så här när vi hörde honom tidigare i veckan i serien *Psykobabblarna*.

Kommunikologen sa bland att hjärnrörelser bidrar till att öka lärandet.

Reportern sa följande.

Samlingsbegreppet för det här är neuromotoriskt underlag. Det påstås att korsvisa rörelser ökar kommunikationen mellan höger och vänster hjärnhalva och att roterande rörelser stimulerar hjärnstammen. Till exempel övningen hängbjörken där överkroppen och armarna får dingla fritt ner mot fötterna sägs öka tankeförmågan och inläringen vid matematik. [---].

Därefter spelades en inspelning från intervjun med grundarna upp och kritiska lärare intervjuades. Sedan intervjuades direktören på myndigheten Skolforskningsinstitutet som hade hört delar av reportaget. Hon sa bland annat följande.

Man får ju fundera på vad man menar med pseudovetenskap också. Vad jag kan säga så här, vad som är utbrett i skolan det är ju att det finns en mängd olika metoder och arbetssätt som inte är grundade på, alltså har en vetenskaplig underbyggnad. Det gör

det. Det behöver inte betyda att de inte är verksamma och bra på olika sätt. Det får man skilja från pseudovetenskaper. Det här, kommunikologin, den ger sig ju ut för att vara en vetenskap. Men talar till och med, så vitt jag förstår, om ett nytt forskningsparadigm, ny metadisciplin, var sådana uttryck som jag hörde. Det här har inte jag hört någonting mer om vad det egentligen innebär men för mig låter det att det blir liksom bara värre och värre.

Vetandets värld den 29 juni 2016 och *Så sprids neuromyter i Sverige* den 25 mars 2016
Sändningen i *Vetandets värld* den 29 juni 2016 och sändningen *Så sprids neuromyter i Sverige* var repriser av sändningen *Psykobabblarna del 1*.

ANMÄLNINGARNA

Anmälarna anser sammanfattningsvis att programserien behandlade ämnet kommunikologi ensidigt, tog ställning i en kontroversiell fråga, utgjorde kritik mot en klart utpekad part, var full av felaktigheter och innebar en smutskastning mot enskilda näringsidkare med kommunikologisk utbildning. Därtill anser anmälarna att ingen företrädare för kommunikologi har fått lämna genmäle eller att Sveriges Radio (SR) har beriktigt felaktigheter. På närmare anförda grunder har programserien kritiserats.

Opartiskhet

Redaktionen för *Vetenskapsradion* tog tydligt ställning för att kommunikologi är en bluff. Programseriens namn *Psykobabblarna* är tendensiöst och ger inte lyssnarna en chans att bilda sig en egen uppfattning. Tonfallet, inte minst av reportern, i hela serien var klart partiskt och förstärktes exempelvis med pålagda musikslingsor med texttrader som ”så gömmer också vi en hemlighet” och ”främling vad döljer du för mig”. Reportern använde dessutom återkommande ord som sekt i sin beskrivning av kommunikologi.

Genomgående i programserien kopplades konsekvent ordet pseudovetenskap ihop med kommunikologi. Kommunikologi har aldrig utgett sig för att vara vetenskap.

Under hela programserien kom endast ”experter” med negativ uppfattning om kommunikologi till tals. Reportern försökte påskina att grundarna till kommunikologi med motstånd lät sig intervjuas vilket fick lyssnarna att tro att de hade något att dölja. I själva verket ville de inte bli telefonintervjuade utan träffas personligen. Något som reportern inte ställde upp på. I den 90 minuter långa intervjun med grundarna redigerades svaren ner till tre minuter som publicerades om och om igen i programserien. Grundarna har inte fått möjlighet att bemöta kritiken i programserien.

Vetenskapsradion har inte varit i kontakt med kvalitetsrådet på Skandinaviska Institutet för Kommunikologi eller styrelsen för kommunikologiföreningen. Inte någon av de fyra ackrediterade utbildningsverksamheterna som finns i Sverige

och Norge har fått komma till tals. De få certifierade kommunikologer som fått framträda har endast fått försvara sig mot anklagelser. Inte fått berätta vad de gör och inte gör.

Reportern har medvetet utelämnat några mycket viktiga detaljer. Bland alla akademiska titlar döljs att flera kritiska experter har verksamheter inom organisationsutveckling, chefs- och ledarutveckling, coachning, föreläsningar och som föredragshållare med mera. Av en händelse är det också samma områden som många kommunikologer är verksamma inom.

Saklighet

Kommunikologi är utvecklat genom att grundarna har sammanfattat, systematiserat och klassificerat fackkunskap från olika typer av kunskapsdiscipliner bland annat beteendevetenskapliga basala discipliner såsom sociologi, biologi och psykologi, fältdiscipliner som pedagogik, psykiatri och omvårdnads-kunskap. Ytterligare fackkunskap från ledarskap-organisation-relations- och interaktionsforskning. De har vidare studerat kunskap som beskrivs i mängder av metoder, modeller, teorier, och forskningsarbete – korrelerande med upplevelsebaserat lärande och senare jämfört med en del av hjärnforskning, särskilt systemisk hjärnforskning. Kommunikologi är en metadisciplin, alltså en disciplin som har studerat andra discipliner och livsområden. Detta har lett fram till disciplinen kommunikologi och ordet kommunikologi betyder läran om det som är gemensamt. Det är inte kommunikologerna som påstår att kommunikologin är en vetenskap, det är *Vetenskapsradion* med sina ”experter” som gör det.

Nästa stora sakfel är hopblandningen av vad olika personer gör och utför i sina egna verksamheter och vad som är kommunikologi, för det är inte samma sak. I programserien vill man leda i bevis att kommunikologin står för mycket tvivelaktiga företeelser ute i olika verksamheter såsom skolan, fackföreningar, kommuner och inom idrottsrörelsen. Fakta: Man kan utbilda sig till kommunikolog, man kan gå en utbildning i kommunikologi. Men det finns ingen etablerad yrkestitel som kommunikolog. Personer med en ”vanlig” utbildning och som har en ”vanlig” verksamhet som har studerat kommunikologi kan använda sig av olika egna metoder i sin ”vanliga” verksamhet, men det blir inte en kommunikologisk metod (de finns inga metoder inom kommunikologin) bara för att den personen har gått en utbildning i kommunikologi. Kommunikologin förespråkar inte och lär inte ut metoder.

Mediets genomslagskraft

Denna programserie har fått ett stort genomslag på många olika plan, bland andra på sociala medier. En lyssnare utgår från att det som sägs i *Vetenskapsradion* är sant. Många kommunikologer har lidit ekonomisk och personlig skada på grund av programserien. En psykolog i programserien sa vidare att man kan

uppfatta kommunikologer som charlataner och att de är ”omedvetet inkompetenta”. Uttalandena var kränkande.

Beriktigande och genmäle

Ingen företrädare för kommunikologi har fått lämna genmäle eller beriktigande. SR har i en mejlkonversation hänvisat till att grundarna medverkade i programserien men reportern vägrade ju att träffa dem personligen. Representanter från kvalitetsrådet på Skandinaviska Institutet för Kommunikologi har skrivit ett förtydligande till *Vetenskapsradion* som de har valt att inte publicera.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

SR har fått yttra sig över om programserien överensstämmer med kraven på opartiskhet och saklighet samt bestämmelsen om genmäle. SR anser att programserien överensstämmer med dessa bestämmelser och anför i huvudsak följande.

Programserien granskade kommunikologins kunskapsgrund med anledning av att flera stora organisationer såsom kommuner, skolor och fackförbund för skattebetalarnas och medlemmarnas pengar köpt kurser baserade på kommunikologi. Kommunikologin säger sig stå för ett helt nytt paradigm och därmed stå utanför gängse vetenskaplig granskning.

Samtidigt åberopar kommunikologerna egna analyser av resultat från vetenskaper såsom psykologi, hjärnforskning och beteendevetenskap. Vetenskapsradion granskar regelbundet den vetenskapliga grunden i utsagor och metoder som utan att först ha publicerats vetenskapligt fått spridning inom till exempel undervisning, energiteknik och medicin. Granskningen av kommunikologin har också ingått i ett större projekt där *Vetenskapsradion* granskat flera olika former av coachning och ledarskapskurser som ges i Sverige. I ett avsnitt av *Psykobabblarna* granskas exempelvis användandet av kommunikologi i skolan. Enligt skollagen ska verksamhet i skolan vila på beprövad erfarenhet och vetenskaplig grund. *Vetenskapsradion* har gått igenom tillgängligt underlag, talat med praktiserande kommunikologer, inklusive grundarna av rörelsen, samt ett stort antal människor som deltagit i olika kurser och verksamheter som bygger på kommunikologi. Vidare har *Vetenskapsradion* talat med flera oberoende forskare inom hjärnforskning och psykologi som samtliga avfärdar kommunikologernas vetenskapliga anspråk. Granskningen visar att det saknas vetenskaplig grund för teorin bakom kommunikologin samt vetenskapliga belägg för de positiva effekter som kommunikologerna säger att deras lära, eller så kallade ”metadisciplin”, har.

Anmälarna hävdar att kommunikologin inte gör anspråk på att vara en vetenskap. SR vill anför att grundarna av kommunikologin anger att

kommunikologin vilar på akademiska traditioner och vetenskaplig grund.

På hemsidan www.kommunikologi.no kan man läsa "Vitenskapelig basis og støtte: Faghistorisk bygger den nye disiplinen på lange og anerkjente akademiske tradisjoner: kommunikasjons-tradisjonen generelt (inkludert systemisk tenkning) og- siden 1950-tallet - spesielt Gregory Bateson og Palo Alto-skolen". Genomgående används i grundarnas egen beskrivning ett föregivet vetenskaplig vokabulär såsom till exempel "tverrfaglig" (på svenska tvärvetenskapligt) och "systemisk hjärnforskning". De kallar kommunikologin för en "metadisciplin" utan att kontrollerbara vetenskapliga referenser anges. Företrädare för kommunikologin har getts möjlighet att påvisa vilken kunskapsgrund deras disciplin vilar på. Det enda vetenskapliga material som anförts är Truls Fleiners D-uppsats (Hovedoppgave i pedagogikk til Cand. Polit. Eksamen) från 1976 med titeln "Kommunikasjon - En drøfting av begrepet i tverrfaglig perspektiv, og med spesie/1 vekt på avviksproblematikk".

Kommunikologin använder alltså sammanfattningsvis en vetenskaplig jargong utan att följa vetenskapens spelregler. Genom att använda denna typ av yrkesspråk gör man en utomstående vetenskaplig granskning mycket svår samtidigt som kurser i kommunikologi säljs kommersiellt till privatpersoner och organisationer. Kommunikologerna säger sig ha vaskat fram ny kunskap ur befintlig forskning utan att ange hur man kommit fram till det eller exakt vilka vetenskapliga resultat man bygger sina slutsatser på. Detta är vad som brukar definieras som pseudovetenskap. På hemsidan står också "Den type fagutvikling som ligger til grunn kan best betegnes som Komparativ forskning, og innebærer: Sammenlignende studium av utøvere, metoder, teorier, forskning etc. innen og mellom ulike fag og felter. Sammenfatning av store mengder informasjon, kunnskap, kompetanse, begreper etc for".

Det här sättet, att använda vetenskapliga ord utan att ange vetenskapliga referenser, brukar på engelska kallas "psychobabble". Detta var också skälet till att Vetenskapsredaktionen valde titeln *Psykobabblarna* som alltså är ett välkänt begrepp. Flera kommunikologer som *Vetenskapsradion* kontaktat har avböjt att tala med redaktionen och i stället hänvisat till grundarna för kommentarer. Dessa ställde upp på en första telefonintervju. Bitar ur denna intervju återges vid flera tillfällen i programserien. Därefter har de avböjt uppföljande intervjuer via telefon. I stället ville de träffas och ha, vad de kallat, "ett avklarnande samtal" det vill säga ingen formell intervju. Det var inte möjligt för *Vetenskapsradions* reporter att resa vid detta tillfälle och telefonintervjuer är en normal del av redaktionen arbets sätt. Reportern har även erbjudits att gå kurser i kommunikologi vilket inte varit aktuellt. För *Vetenskapsradion* har det varit viktigt att inte tala med de granskade under informella former. *Vetenskapsradion* har för de två grundarna redovisat all kritik som framkommit mot kommunikologin och sedan i mejlform bett om ytterligare kommentarer. De har inte velat svara och inte hänvisat till någon annan som skulle kunnat svara i deras ställe. Efter

publiceringen har inte heller företrädarna återkommit och begärt genmäle.

Företrädare för kommunikologi, och även personer som gått kurser i kommunikologi och som upplever det som något positivt, fick utrymme i serien att föra fram sina ståndpunkter och ge sin syn på kommunikologins påstådda positiva effekter. Likaså fick de som upplevt negativa effekter av kommunikologin komma till tals. Bland annat en legitimerad psykolog som behandlat elitidrottare med psykiska besvär som han menade försämrats av kommunikologiska metoder. Genom att låta olika sidor komma fram är kravet på allsidig belysning uppfyllt.

En anmälare anför att VAK inte är en del av kommunikologin. Begreppet återkommer dock i den kommunikologiska verksamheten, bland annat på www.kommunikologiforeningen.org.

Flera anmälare anser också att musikvalet innebär ett ställningstagande. SR vill framhålla att det är en del av redaktionens konstnärliga arbete att välja musik. I det här fallet valde man lättsam och underhållande musik som illustration till svåra och abstrakta ämnen. SR kan inte se att detta strider mot kravet på opartiskhet.

AKTUELLA BESTÄMMELSER

SR ska utöva sändningsrätten opartiskt och sakligt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i radion (14 § i sändningstillståndet). Av betydelse för bedömningen är också bestämmelsen om att SR ska stimulera till debatt, kommentera och belysa händelser och skeenden samt granska myndigheter, organisationer och företag som har inflytande på beslut som rör medborgarna (8 § i sändningstillståndet). Denna skyldighet innebär enligt granskningsnämndens praxis att ett program eller inslag kan ha en kritisk infallsvinkel utan att strida mot kravet på opartiskhet.

Kravet på opartiskhet tillämpas enligt granskningsnämndens praxis i princip fullt ut på programledare, reportrar och andra som genom sin ställning i ett program kan uppfattas som företrädare för programföretaget. Bestämmelsen innebär bland annat att en programledare eller reporter inte får göra värderande uttalanden eller ta ställning i kontroversiella frågor.

Med hänsyn till den vidsträckta yttrandefriheten kan kraven ställas lägre i fråga om intervjuade, debattdeltagare och andra så kallade tillfälliga medverkande. Om allvarlig kritik riktas mot en klart utpekad part ska dock den kritiserade få bemöta eller kommentera kritiken. Som regel ska detta ske i samma program eller inslag. Att en part vägrar att medverka hindrar inte att ett program eller inslag sänds. Om möjligt bör i sådana fall den kritiserades uppfattning redovisas

på något annat sätt.

Kravet på saklighet innebär främst att uppgifter som är av betydelse för framställningen ska vara korrekta och att framställningen inte får vara vilseledande, till exempel genom att väsentliga uppgifter utelämnas.

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Granskningsnämnden konstaterar att utgångspunkten för programmet – att kritiskt granska kommunikologi – tydligt framgick. Den utgångspunkten ligger väl i linje med SR:s granskningsskyldighet och strider inte i sig mot kravet på opartiskhet. Nämnden konstaterar vidare att grundarna för kommunikologi och konsulter som förespråkade kommunikologi medverkade i programmen och bemötte kritik som riktades mot kommunikologi. Programmen strider därför enligt nämndens mening inte heller på den grunden mot kravet på opartiskhet. Nämnden anser mot bakgrund av bland annat SR:s yttrande att vad anmälarna anfört i övrigt inte medför att programmen strider mot kraven i SR:s sändningstillstånd.

Detta beslut har fattats av granskningsnämndens ordförande Henrik Jermsten efter föredragning av Johannes Wik.

På granskningsnämndens vägnar

Henrik Jermsten

Johannes Wik